

มาตรการทางกฎหมายในการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์¹

ชุดิญากาญจน์ พันทับ²

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ในเรือนจำและการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ประเทศไทยนับว่ามีนักโทษหญิงกว่า 30,000³ คนทั่วประเทศจากนักโทษทั้งหมด พฤติกรรมการกระทำความผิดของนักโทษหญิงบางส่วนเป็นไปเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เช่น แม่ขโมยของในห้างสรรพสินค้าเพราะไม่มีเงินซื้ออุปกรณ์การเรียนให้ลูก บางรายขโมยนมผงเพื่อนำไปเลี้ยงบุตรที่ยังเล็ก หลังการพิพากษาโดยเฉลี่ยแล้วนักโทษหญิงถูกจำคุก 3-5 ปี ทำให้ส่งผลกระทบต่อครอบครัว เนื่องจากนักโทษหญิงหลายคนต้องเลิกกับสามี และต้องเลี้ยงลูกเพียงลำพังหรือบางบ้านฝ่ายหญิงเป็นเสาหลักเลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่ชราและลูก⁴ ซึ่งนักโทษหญิงที่เป็นแม่ทำให้การอยู่ในเรือนจำในการถูกฟ้องคดีที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาว่าคดีถึงที่สุดแล้วหรือถูกพิพากษาให้จำคุกในคดีที่ไม่ร้ายแรงแต่ไม่มีเงินประกันตัวหรือไม่เข้าเงื่อนไขให้ถูกคุมประพฤติ ทำให้ส่งผลกระทบต่อจิตใจและยังขาดโอกาสในการดูแลครอบครัว อีกทั้งยังทำให้ลูกไม่มีเงินเรียนหนังสือขาดคนดูแลลูก ด้วยยิ่งไปกว่านั้นนักโทษหญิงประมาณร้อยละ 1 ที่ต้องอุ้มท้องคลอดลูกและเลี้ยงลูกในคุก สภาวะที่นำมาซึ่งคำถามมากมาย ตั้งแต่มาตรฐานการดูแลสุขภาพแม่ในเรือนจำ การคลอดจะได้มาตรฐานหรือไม่ และที่สำคัญเด็กควรอยู่กับแม่ในเรือนจำหรือไม่ และต้องอยู่ถึงเมื่อไหร่ เรือนจำไทยใช้มาตรฐานข้อกำหนดกรุงเทพฯ ซึ่งไทยเองเสนอต่อสหประชาชาติ ให้มีการประกาศใช้มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในปี 2010 ข้อกำหนดกรุงเทพฯ กำหนดให้มีการดูแลสวัสดิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีรายละเอียดมากกว่าผู้ชาย หนึ่งในนั้นก็คือการดูแลผู้ต้องขังตั้งครรภ์และแม่ลูกอ่อนในเรือนจำ ทำให้มาตรฐานการดูแลแม่ในเรือนจำมีระบบระเบียบชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้ต้องขังที่เข้ามาใหม่

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิล สิริพิฑูร และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.รติชัย รตทอง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรัตน์ เตชะมา

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ กรมราชทัณฑ์, “รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์,” [Online], Available URL: <http://www.correct.go.th/stathomepage/2560>, (สิงหาคม, 8).

⁴ ชลธิช ชื่นอุระ, ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมข้อกำหนดกรุงเทพและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ), กฎหมายหว่านแห” คดีอาชญากรรมนักโทษหญิงส่วนลูกไทยมากที่สุดในอาเซียน, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2565.

จะได้รับการอบรมหลักการปฏิบัติตัวในเรือนจำ คนที่ตั้งครรภ์จะมีหลักสูตรพิเศษ อบรมเตรียมตัวการเป็นแม่ และได้แยกไปอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน นอกจากนี้ยังมีการดูแลให้อาหารเสริมตามจำเป็น และมีสูตินรีแพทย์เข้ามาตรวจเป็นประจำทุกสัปดาห์ มีการฝากครรภ์และติดตามอาการเหมือนแม่ทั่วไปทุกประการ⁵

สำหรับการคลอด เรือนจำจะมีห้องพยาบาลที่มีพยาบาลวิชาชีพประจำตลอดเวลาสามารถทำคลอดได้ หากเกิดเหตุฉุกเฉิน แต่โดยปกติพยาบาลจะทำหน้าที่ประเมินภาวะคลอด และส่งผู้ต้องขังไปคลอดในโรงพยาบาลใกล้เคียงโดยมีผู้คุมตามไปเฝ้าจนกระทั่งสามารถกลับเข้าเรือนจำได้⁶ เหตุที่ต้องส่งผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์คลอดข้างนอกเรือนจำ เพราะเด็กที่คลอดในเรือนจำจะถูกบันทึกสถานที่เกิดในใบสูติบัตรว่าเป็น ทัณฑสถานหญิงที่เด็กเกิด เมื่อเด็กเติบโตจะทำให้กลายเป็นตราบาปติดตัวไปตลอด เรือนจำจึงให้ไปคลอดที่โรงพยาบาล เว้นแต่เกิดกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นต้องคลอดในเรือนจำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเจ็บท้องคลอดก่อนกำหนดในการบันทึกสถานที่เกิดจะใช้ข้อมูลบ้านเลขที่โดยไม่ระบุว่าสถานที่เกิดเป็นทัณฑสถานหญิง เป็นต้น ทั้งนี้เด็กที่คลอดออกมาสามารถอยู่กับแม่ได้ 3 ปี แต่ในทางปฏิบัติจะให้อยู่แค่เพียง 1 ปี เนื่องจากเด็กจะเริ่มซึมซับพฤติกรรมของคนในเรือนจำ ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในอนาคตและมีพฤติกรรมที่ไม่คุ้นเคยกับคนในสังคมภายนอก เช่น เด็กที่เคยอยู่ในเรือนจำกับแม่ที่มีแต่เพศหญิงเมื่อออกไปในสังคมภายนอกเมื่อเจอกับเพศชายก็จะเกิดความกลัว เป็นต้น⁷ จากข้อเท็จจริงและปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้ศึกษาตั้งคำถามไว้ว่า “จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องจำคุกผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ แล้วจะมีมาตรการทางกฎหมายใดในการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์” เพื่อจะได้เป็นประเด็นการวิเคราะห์ และสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ คือมีการนำมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังมาใช้ในทางปฏิบัติไม่มากนัก ไม่ว่าจะเป็นการลดโทษทางอาญาในกรณีความผิดไม่ร้ายแรง โดยการปรับ หรือโดยวิธีการปล่อยชั่วคราวในกรณีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งอาจนำกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวโดยมีหลักประกันและการปล่อยชั่วคราวโดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือการปล่อยชั่วคราวโดยวิธีการคุมประพฤติ โดยมีความเกี่ยวเนื่องกับกฎหมายการปล่อยชั่วคราวของประเทศไทย จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับมาตรการเกี่ยวกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ในเรือนจำและการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ตามหลักการพื้นฐานในการการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ แนวคิดเกี่ยวกับการคุมประพฤติ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว หลักการปล่อยชั่วคราว แนวความคิด

⁵ พรปรีชา จันทบุตร, แม่ในคุก: ความเป็นแม่ที่ไม่มั่นคงในสังคมไร้สวัสดิการ, สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2564.

⁶ กองบรรณาธิการ วอยซ์ทีวี, คลอดในคุก: เปิดชีวิตแม่-ลูกหลังถูกรัง, [Online], Available URL: <https://www.voicetv.co.th/read/514621>, 2560 (สิงหาคม, 11).

⁷ ภัทรพร จันท์เจริญ, ชีวิต “ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน” ไซ่ตรวน 1 ปี ที่ต้องผูกลูกน้อยอยู่ใน “เรือนจำ”, สัมภาษณ์ 6 พ.ค. 2566.

เกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับกฎหมายระหว่างประเทศดังปรากฏในข้อกำหนดระหว่างประเทศ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หลักพื้นฐานต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขัง หลักการว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลที่ถูกจำคุกในทุกรูปแบบที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิของผู้เป็นมารดาและเด็ก เป็นต้น สิทธิผู้ต้องขังนั้นถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่ปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับปฏิบัติกับผู้ต้องขัง หรือข้อกำหนดแมนเดลา มาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือข้อกำหนดโตเกียว และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติกับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือข้อกำหนดกรุงเทพ ส่วนกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวชั่วคราว ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวชั่วคราว โดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ข้อบังคับประธานศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญาและวิธีการเกี่ยวกับการคุมประพฤติ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ในประเทศญี่ปุ่น เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงปัญหาของผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และจะได้เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขมาตรการในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ให้มีความเหมาะสมต่อไป

1. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ก่อนการถูกปล่อยตัว เมื่อหญิงตั้งครรภ์กระทำความผิดจนได้รับโทษตามกระบวนการยุติธรรมและเข้าสู่เรือนจำ ประกอบกับเรือนจำไม่ได้มีความพร้อมสำหรับการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และผู้ต้องขังหญิงที่ต้องดูแลบุตรหลังคลอดในเรื่องของการแพทย์ ซึ่งสถานพยาบาลในเรือนจำแม้จะมีพยาบาลวิชาชีพประจำอยู่แต่ทั้งนี้ไม่ได้มีพยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านแม่และเด็กประจำอยู่แม้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร พ.ศ. 2561 ข้อ 9⁸ กำหนดให้เรือนจำจัดให้มีพยาบาลหรือสูตินรีแพทย์เข้ามาตรวจครรภ์ ตรวจสุขภาพ รวมทั้งฉีดวัคซีนแก่ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ตามกำหนดหรือนำหญิงตั้งครรภ์ออกไปรับบริการทางแพทย์ดังกล่าวก็ตาม และในกรณีการคลอดบุตรก็จัดให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์เมื่อครบกำหนดคลอดให้เดินทางไปคลอดที่โรงพยาบาลทุกรายเว้นแต่กรณีฉุกเฉินที่ต้องคลอดในเรือนจำเท่านั้น ด้วยเหตุที่ไม่มีแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสูตินรีแพทย์ประจำที่สถานพยาบาลในเรือนจำหากเกิดกรณีผู้ต้องขังหญิงมีอาการเจ็บท้องคลอดฉุกเฉินต้องคลอดในเรือนจำแม้พยาบาลประจำสถานพยาบาลในเรือนจำจะได้รับการอบรมแต่หากเด็กที่ไม่กลับหัว ตัวใหญ่ ไม่สามารถที่จะคลอดเองตามธรรมชาติได้ต้องผ่าคลอดก็ต้องส่งไปยังโรงพยาบาลหากโรงพยาบาลอยู่ไกลไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงทีก็จะทำให้เกิดอันตรายต่อแม่และเด็กได้ และหากมีพยาบาลประจำเพียงคนเดียวขณะนั้นมีความ

⁸ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร พ.ศ. 2561 ข้อ 9.

จำเป็นต้องไปส่งผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ที่โรงพยาบาลด้วยเหตุเจ็บป่วยฉุกเฉินก็จะมีพยาบาลประจำสถานพยาบาลในเรือนจำส่งผลให้ผู้ต้องขังรายอื่นหากมีอาการเจ็บป่วยก็ไม่สามารถได้รับการรักษาพยาบาลอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน ประกอบกับการขออนุญาตออกจากเรือนจำจะมีขั้นตอนเกี่ยวกับเอกสารขออนุญาตทำให้ล่าช้า จึงไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดแมนเดลาที่กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการรักษาพยาบาลโดยมีเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญและมีอย่างเพียงพอเพื่อที่ผู้ต้องขังจะได้รับการรักษาอย่างทั่วถึงเท่าเทียม หากกรณีฉุกเฉินต้องส่งตัวไปยังโรงพยาบาลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่พร้อมให้การรักษาอย่างทั่วถึงเท่าเทียม และข้อกำหนดกรุงเทพที่มีการบัญญัติให้สอดคล้องกับข้อกำหนดแมนเดลาโดยกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ด้วย ทั้งนี้ประเทศญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติกฎหมายราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดโตเกียวและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยมีการส่งตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ไปยังโรงพยาบาลแทนส่งไปเรือนจำเพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ทนทุกข์กับสภาวะที่เคร่งเครียดภายในเรือนจำ ซึ่งจะส่งผลต่อสภาวะจิตใจของผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และส่งผลกระทบต่อเด็กในครรภ์ด้วยเมื่อเด็กคลอดออกมา ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่มีโอกาสดูแลเลี้ยงลูกได้ 1 ปี ผู้ศึกษาเห็นว่าหากมีการกำหนดให้มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสูติรีแพทย์ประจำสถานพยาบาลในเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ที่มีอาการเจ็บป่วยฉุกเฉินหรือคลอดบุตรได้รับการรักษาอย่างทั่วถึงเท่าเทียม

2. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการปล่อยตัวชั่วคราวโดยวิธีการคุมประพฤติ ในการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติของผู้ต้องขังจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56⁹ ซึ่งจะต้องพิจารณาจากผู้ที่จะทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับและในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามและผู้กระทำความผิดจะต้องไม่ปรากฏกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือ
- (2) เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษหรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ
- (3) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ทั้งนี้ศาลจะพิจารณาจากกรณีทั้ง 3 ข้ออย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จึงจะพิจารณาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 56 วรรคสองประกอบดังนี้ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิตใจ นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้นหรือสภาพความผิดหรือการรู้สึกรู้สีกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้นหรือเหตุอื่นอันควรปรานีเมื่อเข้าเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งในสามข้อประกอบกับมาตรา 56 วรรคสองแล้วบุคคลนั้นจึงจะได้รับการพิจารณาให้ได้รับการรอลงโทษและคุมประพฤติ แต่

⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56.

หากไม่เข้าเงื่อนไขก็จะต้องถูกจำคุกในความผิดที่ได้กระทำ ทั้งนี้กรณีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ที่กระทำความผิดซ้ำ ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยเมื่อไม่เข้าเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งตามมาตรา 56 วรรคแรกก็จะไม่ได้รับการพิจารณา มาตรา 56 วรรคสอง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ต้องกลับเข้าสู่เรือนจำต้องคลอดบุตรและเลี้ยงดูลูกในเรือนจำ ขาดโอกาสที่จะกลับสู่สังคมและอ้อมกอดของคนครอบครัวและได้เลี้ยงดูลูกในบ้าน เด็กก็จะไม่ต้องเติบโต ในเรือนจำที่จะส่งผลให้เด็กซึมซับพฤติกรรมคนในเรือนจำ ทำให้พ่อแม่และครอบครัวขาดเสาหลักในการหาเลี้ยงดู ต้องอดอยาก ลูกไม่ได้รับการศึกษาขาดการอบรมสั่งสอนจากแม่ เมื่อผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์เองกลับเข้าสู่เรือนจำ ที่มีความผิดเล็กน้อยก็จะได้รับการเรียนรู้อาชญากรรมเพิ่มเติมในเรือนจำ เมื่อพ้นโทษออกมาไม่มีงานทำ ไม่มีเงินเลี้ยงดูครอบครัวก็กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ส่งผลกระทบต่อสังคมทำให้สังคมไม่ปลอดภัยผู้ศึกษา เห็นว่าไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดโตเกียวในการบัญญัติให้ไม่ควบคุมตัว ไม่ว่าจะก่อนการพิจารณาคดี ระหว่าง การพิจารณาคดี หรือรับโทษ โดยให้ใช้วิธีการไม่ใช่เรือนจำแทนเช่น การคุมประพฤติ โดยให้สังคมช่วยแก้ไข พื้นฟูผู้กระทำความผิดที่มีความผิดเพียงเล็กน้อยได้มีโอกาสกลับคืนสู่ครอบครัว สังคม ให้ความผูกพันของ ครอบครัวและสังคมเยียวยาไม่ให้เกิดมากระทำความผิดซ้ำอีก และยังเป็นการช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดได้ มีโอกาสทำงาน เรียนหนังสือ ดูแลครอบครัวและลูก ประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมให้มีการคุมประพฤติโดยบัญญัติ กฎหมายแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันสังคมและสนับสนุนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อเป็น หลักประกันของการอภัยโทษและการพักโทษ โดยส่วนมากผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์จะได้รับการคุมประพฤติ แทนการจำคุก เนื่องจากการจำคุกจะยิ่งเฉพาะความผิดร้ายแรงจริง ๆ เท่านั้น จึงเป็นการบัญญัติกฎหมายให้ สอดคล้องกับข้อกำหนดโตเกียวในการคุมประพฤตินำมาช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อีกทั้งยังเป็นการลด อาชญากรรม ดังนั้นผู้ศึกษาเห็นว่า การแก้ไขเงื่อนไขคุมประพฤติเพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ได้มีโอกาสได้รับ การคุมประพฤติจะส่งผลดีต่อสังคมไม่ให้มีอาชญากรรมเพิ่มขึ้น และเด็กที่คลอดออกมาได้รับการอบรมเลี้ยง ดูจากบุคคลในครอบครัวแทนคนในเรือนจำ

3. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการการปล่อยชั่วคราวโดยวิธีการประเมินความเสี่ยงและ โดยการใช้อุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ (EM) ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 110¹⁰ วรรคสาม ในการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว การเรียกหลักประกันจะเรียกเกิน กว่ากรณีไม่ได้ เงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ให้เป็นไปตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา ทั้งนี้ประธานศาลฎีกาได้ออก ข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565¹¹ ไว้โดยข้อ 6 กำหนดให้ศาลให้เจ้าพนักงานเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110.

¹¹ “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอน 55 ก (18 กันยายน 2565): 17.

ความผิด รวมไปถึงบุคลิกลักษณะนิสัย สภาพร่างกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติ การกระทำความผิดอาญา สภาพและฐานะทางครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อใช้ประกอบในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108¹² ที่ใช้เป็นข้อยกเว้น ไม่ให้ศาลพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวเนื่องจากผู้กระทำความผิดมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังนี้คือ

- (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- (2) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด
- (3) พฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร
- (4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด
- (5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- (6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่
- (7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาลถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์ หรือผู้เสียหาย แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้

ทั้งนี้การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดยบทบัญญัติในข้อบังคับประธานศาลฎีกาฯ ข้อที่ 6 เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงินหรือหลักประกันได้มีโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมตามหลักความเสมอภาคและการไม่ควบคุมตัวตามข้อกำหนดใดเกี่ยว แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว ในการพิจารณาสุขภาพร่างกายและจิตใจ ของผู้กระทำความผิดไม่ได้มีการระบุให้ชัดเจนถึงการตั้งครุฑหรือให้มอบบุตรของผู้กระทำความผิด ดังนั้นหากผู้ต้องขังหญิงตั้งครุฑไม่เข้าเงื่อนไขให้ต้องได้รับการพิจารณาให้ปล่อยชั่วคราวก็จะถูกขังในเรือนจำ ด้วยเพศภาวะที่อ่อนแอและสภาพร่างกายที่แตกต่างทำให้เกิดความลำบากในการดำรงชีวิตในเรือนจำอีกทั้งยังขาดโอกาสที่จะแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการต่อสู้คดีเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพและไม่ได้ได้รับความเสมอภาคในการที่จะได้รับอิสระทั้งที่ยังไม่ถูกพิพากษาให้ผิดตามฟ้อง ตามหลักนิติธรรมสากล คือ หลักให้สันนิษฐานว่าบุคคลบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยว่ามีความผิด ซึ่งประเทศไทยได้มีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนมีอิสระมีความเสมอภาคกัน ดังนั้น ผู้ต้องขังหญิงตั้งครุฑที่ต้องเข้าสู่เรือนจำหากไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและต้องคลอดบุตรในเรือนจำ ต้องเลี้ยงดูบุตรในเรือนจำ ทำให้ขาดโอกาสที่จะทำงาน ดูแลครอบครัว ดูแลบุตรที่บ้านต้องดูแลบุตรในเรือนจำ บุตรต้องซึมซับกับพฤติกรรมของคนในเรือนจำซึ่งเป็นอนาคตของประเทศ ได้รับการเรียนรู้ อาชญากรรมเพิ่มเติม เมื่อพ้นโทษออกมาไม่มีงานทำ ต้องก่ออาชญากรรมถูกจับได้กลับเข้าเรือนจำเพราะไม่เข้า

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108.

เงื่อนไขคุณสมบัติหรือเงื่อนไขการปล่อยชั่วคราว ลูกไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากแม่ ครอบครัวต้องลำบากขาดเสาหลัก เป็นปัญหาสังคมที่วนเวียนไม่ได้รับการแก้ไข ผู้ศึกษาเห็นว่าหากมีการแก้ไขให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ได้มีโอกาสได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติให้มีความชัดเจนขึ้นในการพิจารณาเรื่องของสุขภาพร่างกายและจิตใจ ก็จะส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ได้รับการพิจารณาคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวได้

จากการศึกษาค้นคว้าอิสระเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ในเรือนจำและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ก่อนการถูกปล่อยตัว ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้แก้ไขระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร พ.ศ. 2561 ข้อ 9

เดิม “ให้เรือนจำจัดให้มีพยาบาลหรือสูตินรีแพทย์เข้ามาตรวจครรภ์ ตรวจสุขภาพรวมทั้งฉีดวัคซีนแก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ตามกำหนดเวลา...”

แก้เป็น “ให้เรือนจำจัดให้มีพยาบาลผดุงครรภ์เข้ามาประจำและจัดให้สูตินรีแพทย์เข้ามาตรวจครรภ์ ตรวจสุขภาพ รวมทั้งฉีดวัคซีนแก่ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ตามกำหนดเวลา...”

2. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการปล่อยตัวชั่วคราวโดยวิธีการคุมประพฤติ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ที่กระทำความผิดเพียงเล็กน้อยได้มีโอกาสได้รับการรอลงโทษโดยคุมประพฤติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 คือ “(4) เหตุอันสมควรปราณีหรือตั้งครรภ์หรือพึ่งคลอดบุตร”

3. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการการปล่อยชั่วคราวโดยวิธีการประเมินความเสี่ยงและโดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวจะต้องพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 เกี่ยวกับการกำหนดหลักประกันให้เป็นไปตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา ทั้งนี้ตามข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกหลักประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565 ทั้งนี้การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามที่บัญญัติไว้ในข้อบังคับประธานศาลฎีกา ข้อ 6 แล้ว แต่หากมีข้อใดข้อหนึ่งดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีให้พิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราว หากผู้กระทำความผิดมีเหตุควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังกำหนดไว้ ก็จะไม่ได้รับการพิจารณาให้ปล่อยตัวชั่วคราว ผู้ศึกษาเห็นว่า การพิจารณาข้อบังคับประธานศาลฎีกา ข้อ 6 เกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจไม่ได้มีความชัดเจน ว่าต้องมีสภาพร่างกายอย่างไร ดังนั้น ผู้ศึกษาขอเสนอให้มีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องของสภาพร่างกายเพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ได้มีโอกาสได้รับการพิจารณาให้ปล่อยตัวชั่วคราวได้ โดยแก้ไขดังนี้ คือ

เดิม “ศาลอาจสั่งให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้อง บุคลิกลักษณะนิสัย สภาพร่างกายและจิตใจ”

แก้เป็น “ศาลอาจสั่งให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้อง บุคลิกลักษณะนิสัย สภาพร่างกายและจิตใจ การตั้งครรภ์หรือพึงคลอดบุตร.....”

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. “รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์.” [Online], Available URL:

<http://www.correct.go.th/stathomepage/2566>, (August, 8).

พรปรีชา จานงบุตร. แม่ในคุก: ความเป็นแม่ที่ไม่มั่นคงในสังคมไร้สวัสดิการ. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2564.

กองบรรณาธิการ วอยซ์ทีวี. คลอดในคุก: เปิดชีวิตแม่-ลูกหลังถูกกรง. [Online], Available URL:

<https://www.voicetv.co.th/read/514621>, 2560 (August, 11)

ภัทรพร จันทร์เจริญ. ชีวิต “ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน” โซ่ตรวน 1 ปี ที่ต้องผูกลูกน้อยอยู่ใน “เรือนจำ,”

สัมภาษณ์ 6 พ.ค. 2566.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108.

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56.

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร พ.ศ. 2561.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอน 55 ก (18 กันยายน 2565): 17.